

¶ *De saga van Njal*. Vertaald uit het Oudijlands en van aantekeningen voorzien door Marcel Otten. Met een inleiding van prof. dr. M. C. van den Toorn (AMBO-Klassiek). Amsterdam: Ambo, 2000. 447 blz. ISBN 90-263-1603-8.

Een van de hoogtepunten uit de Oudnoordse literatuur is de saga over de wijze Njal, de 'Brennu-Njáls saga'. Vreemd genoeg is dit werk, in tegenstelling tot bijv. de 'Laxdæla saga', nog nooit in het Nederlands vertaald, afgezien van een ook in de inleiding (blz. 28) genoemde wat verdachte bewerking met de titel 'Njal de ziener' uit 1944. Wel bestaan er naast de vertalingen in de afzonderlijke Scandinavische talen vertalingen in het Engels en Duits. Het valt dus zeer toe te juichen, dat Marcel Otten na zijn vertalingen van de 'Edda' (1994) en van de 'Völsunga saga' (1996) ook dit werk voor een groter Nederlands publiek toegankelijk heeft gemaakt.

Het werk wordt ingeleid door prof. dr. M. C. van den Toorn, die zelf ook zijn sporen heeft verdiend op het gebied van de Oudnoordse letterkunde. In zijn inleiding schetst hij een beeld van de kolonisatie van en de vroege maatschappij op IJsland, voor welke achtergrond men de latere saga's moet zien. Met name het ontbreken van een uitvoerende macht gaf aanleiding tot het eigenmachtig uitvoeren van vonnissen, wat dan weer tot verdere vetes kon leiden. Van den Toorn schetst hier ook een instructief beeld van het ontstaan en de indeling van de Oudnoordse saga's en gaat in op de opbouw van de 'Njála'.

In zijn inleiding spreekt Van den Toorn lovende woorden over de vertaling van Otten. Het is inderdaad geen sinecure uit het Oudnoords in het Nederlands te vertalen. Talrijke begrippen hebben nauwelijks een equivalent en de vertaler moet voortdurend improviseren. Laat gezegd zijn, dat Otten zich heel behoorlijk van zijn taak gekwetend heeft. Willekeurige steekproeven uit de tekst vertonen na vergelijking met de uitgangstekst, de uitgave van Einar Ólafur Sveinsson in 'Íslensk Fornrit' (Reykjavík 1954), geen fouten. Wat alleen opvalt is de neiging van de vertaler om ook de vele eigennamen te vertalen. Dat deed hij trouwens ook in zijn vertaling van de 'Edda' (vgl. de kritische bespreking van

Paula Vermeyden in jg. 16 (1995), nr. 1, blz. 112-133, van dit tijdschrift). Bij de 'Edda' kan men het zich nog enigszins voorstellen, omdat het vermoedelijk voor het grootste deel om fictieve namen gaat, waarvan de vertaling mogelijk functioneel was. Alhoewel dan even buiten beschouwing wordt gelaten dat de betekenis van een aantal namen helemaal niet zeker is, zodat vertaling tegelijkertijd een interpretatie is, wat m.i. meer is dan de vertaler eigenlijk mag. Anders ligt het bij de zogenaamde Ijlandersaga's, waartoe ook de 'Njals saga' behoort. Hier gaat het voor een deel om bestaande plaatsnamen, zodat men hier het ook bij toeristen bekende meer *Laugarvatn* als 'Badwater' (blz. 136) terugvindt. Het doet een beetje aan, alsof de vertaler van een Duitse roman het over Frankenvoorde, Hoogstdorp en Karelsrust heeft, als Frankfurt, Oberstdorf en Karlsruhe zijn bedoeld. Otten is dan ook de enige die zover gaat. De meeste vertalingen beperken zich tot aanpassing van het grondwoord. Zo wordt on. *Rangá* 'Bochtrivier' bij Otten, maar 'Rangå' in het Zweeds en 'Rangriver' in het Engels. De vraag is of vertaling van de plaatsnamen erg functioneel is voor de tekst. Ik heb daar mijn twijfels over. Nog afgezien van het feit, dat Otten door de vertaling soms een volkomen verkeerde associatie oproept. Zo wordt on. *Arnarballi* bij hem 'Arendsnest', wat bij de Nederlandse lezer de associatie van een woning op een bergtop oproept. Daarbij gaat het om een typische plaatsnaam met de persoonsnaam *Örn*, die toevallig 'arend' betekent. Maar dat wil nog niet zeggen dat men de plaats zonder meer met 'Arendsnest' kan vertalen. Het gevaar dat de lezer op het verkeerde been wordt gezet is nog veel sterker aanwezig bij persoonsnamen. Niet zo zeer bij de vele bijnamen, die door Otten inventief zijn vertaald, al geldt ook hier dat de betekenis van een bijnaam niet altijd zeker is, bijv. bij *karfi* of *karpi*. Problematischer wordt het, als de vertaler ook de eigenlijke persoonsnamen gaat vertalen. Daarbij is hij trouwens niet consequent. Niet alle persoonsnamen worden vertaald maar alleen zulke die oorspronkelijk als bijnaam hebben gediend. De Oudnoordse persoonsnamenvoorraad bestaat echter voor bijna de helft uit oorspronkelijke bijnamen die tot gewone persoonsnamen zijn geworden. Tot die namen behoort ook de naam van Njals oudste zoon: *Skarphedin*. Als Otten deze naam met 'Ruwgeitenvel' vertaalt, gaan toch de wenkbrauwen omhoog. Is deze vertaling functio-

neel? Nee, want de betreffende persoon wordt in de tekst niet als een behaard figuur beschreven, vgl. hoofdstuk 25. Wat de vertaler hier totaal vergeet is, dat namen in het Oudnoords meestal al vernoemingsnamen waren en dus niets zeiden over de drager ervan. Uit hoofdstuk 20 blijkt duidelijk dat Skarphedin naar zijn grootvader van moederskant is vernoemd. De onschuldige lezer gaat echter bij het lezen van de naam denken aan een ruigbehaard iemand, eventueel met verdere associaties. Otten vertaalt aan de ene kant niet namen als *Björn* met 'Beer', *Ulf* met 'Wolf' of *Haukr* met 'havik', vermoedelijk omdat hij die als "normale", veel voorkomende persoonsnamen beschouwt, maar wel *Már* 'Meeuw', *Svanr* 'Zwaan' en *Skarfr* 'Aalscholver', hoewel die tot hetzelfde type behoren. Diezelfde inconsequente houding vindt men bij *Ísleifr* wat met 'Ijserf' wordt vertaald, terwijl *Hjörleifr* (lett. 'Zwaarderf') gewoon blijft staan. Heel gek wordt het als de naam van de Keltische slaaf *Melkólfr* met 'Poolvos' wordt vertaald, terwijl de Oudierse namen in het hoofdstuk over de veldslag bij Clontarf (1014) in hun oorspronkelijke Keltische vorm worden opgenomen.

Door de namen te vertalen lijkt Otten te suggereren dat ze in deze tekst een zekere betekenis hadden en iets over de persoon in kwestie zeiden, wat helemaal niet zo zeker is. Als de dichter *Vetrliði* door hem 'Winteroud' wordt genoemd, blijkt alleen dat de vertaler geen naamkundige is. Het gaat hier namelijk om een naam van het variatietype, waarbij de afzonderlijke elementen konden variëren zonder dat ze de naam een bijzondere betekenis gaven, vgl. on. *Haflíði*. Het is daarom zo jammer omdat de lezer door de soms wat boertige indruk ertoe verleid wordt, achter die namen iets bijzonders te zoeken.

Dat stoort omdat de vertaling op zich vlot leesbaar is. De soms lange genealogieën maken op de moderne lezer misschien een wat vreemde indruk, maar Otten is er terecht van uitgegaan dat ze tot de stijl van de saga's behoren en vermoedelijk voor de middeleeuwse lezer/toehoorder van groot belang waren. Daarin zat namelijk het aantrekkelijke aspect dat men zodoende de figuren in de tekst kon plaatsen in de genealogie van de eigen familie. De kritiek op de vreemde tic van Otten, het vertalen van de eigennamen, hoeft dus niemand te weerhouden om deze saga in het Nederlands te lezen, want het is een schitterend verhaal met scè-

nes die je bij blijven, zoals de manier waarop de vogelvrij verklaarde Gunnar besluit om toch op IJsland te blijven, waarmee hij zijn eigen doodvonnis tekent (hoofdstuk 75) of de beroemde scène waarin Hallgerd weigert haar man te helpen omdat hij haar ooit een oorvijg gegeven heeft (hoofdstuk 77). Gunnars vrouw Hallgerd is dan ook een van die figuren uit de saga's die in de herinnering van de lezer blijven hangen, evenals Bergthora, de vrouw van Njal. Met keiharde middelen wordt de ruzie tussen beide dames uitgevochten, waarbij ze letterlijk over lijken gaan. Zeer knap wordt ook geschilderd, hoe hun beider echtgenoten, Gunnar en Njal, toch proberen hun vriendschapsband te behouden, ondanks de toenemende zwaarte van de doodslagen zoals blijkt uit de weergelden die worden betaald: eerst die van een slaaf, dan van een vrije en dan de dubbele boete voor een bloedverwant.

Nuttig zijn verder ook de aantekeningen van de vertaler, de schematische voorstellingen van de familieverhoudingen op blz. 419-425 en het register. Het is dus alleszins terecht dat dit klassieke verhaal uit de Oudnoordse literatuur is opgenomen in een reeks die "Klassieken" heet. Men kan een ieder met belangstelling voor een fascinerend verhaal uit de Middeleeuwen dit boek van harte aanbevelen.

Arend Quak, Universiteit van Amsterdam